CAPTAIN AIIA / OMNIPLEX PRESS

Aklımız balık gibi oldu

Yedi araştırma dosyasına sade bir giriş. Dikkat, beyin sağlığı, yapay zekâ, hakikat ve doğa üzerine kısa açıklamalar.

Bu söz bir benzetmedir; insan hafızasının süresine ilişkin bilimsel bir ölçüm değildir. Bu rehber, Captain AIIA'nın sağladığı metinlerden AI desteğiyle hazırlanmış editoryal bir uyarlamadır. Tam çeviri veya hakemli yayın değildir.

01 / ARAŞTIRMA DERLEMESİ

Dikkat ve hafıza

Bir mesajı açıyoruz, başka bir şeye geçiyoruz; ilk ne yapmak istediğimizi unutuyoruz. "Aklımız balık gibi oldu" bu deneyimi anlatan bir benzetme. İnsan hafızasının süresini ölçen bilimsel bir sonuç değil.

1. Dikkat, şu anda neye yöneldiğimizle; bellek, bilgiyi öğrenip daha sonra hatırlamamızla ilgilidir. Aynı şeyi ölçmezler.

2. Sık aktarılan 47 saniye, araştırmalarda bir ekranda kalıp başka yere geçmeden önce gözlenen ortalamadır. Her insanın odaklanabileceği en uzun süre değildir. [1]

3. Yapay zekâdaki "attention", veriler arasındaki ilişkileri ağırlıklandıran bir hesaplamadır. İnsan dikkatiyle aynı mekanizma değildir. [2]

Günlük örnek: Bir yazıyı okurken mesaj geldiğini düşün. Mesaja cevap verip yazıya dönmen, zihninin tüm kapasitesini ölçmez; o anda yaptığın işin bölündüğünü gösterir.

Bilginin sınırı: Ekran değiştirme sıklığı, bellek kaybı ve DEHB aynı şey değildir. Bu dosya bir tanı testi değildir.

Bir şeyi gerçekten unuttum mu, yoksa onu öğrenirken dikkatim sürekli başka yere mi gitti?

Başlangıç belgesi: AI Attention vs. Human Focus.docx

ARAŞTIRMA NOTLARI / SADE ANLATIM

02 / SAĞLIK BİLGİSİ + ETİK YORUM

Beyin sağlığı, yalnızca daha çok üretmek değildir.

Beyin sağlığı bir hız yarışı değil. Düşünebilmek kadar güvende olmak, öğrenmek, ilişki kurmak ve ihtiyaç duyduğunda bakıma ulaşabilmek de önemli.

1. DSÖ, beyin sağlığını yalnızca hastalık bulunmamasıyla tanımlamaz; yaşam boyunca işlevleri ve kişinin potansiyelini birlikte ele alır. [3]

2. Fiziksel sağlık, güvenli çevre, öğrenme, sosyal bağlar ve hizmetlere erişim bu çerçevenin parçalarıdır. [3]

3. İnsanları “iyi çalışan” veya “kötü çalışan” beyin diye sınıflandırmak, onların değerini açıklamaz. Ahlaki değer bir performans puanı değildir.

Günlük örnek: Bir öğrenciden odaklanmasını istemeden önce uyuyabildiğini, güvende hissettiğini ve soru sorabildiğini de düşünelim. Soruyu yalnızca “Neden daha çok çabalamıyor?” diye kurmayalım.

Bilginin sınırı: Sağlık bilgisiyle etik yorum ayrı tutulmalıdır. Bu içerik kişisel tedavi veya “beyni optimize etme” programı değildir.

Bir insanın daha iyi yaşaması için ondan ne istiyoruz; çevresinde neyi değiştirmeyi teklif ediyoruz?

Başlangıç belgesi: Brain Health, Consciousness, and Global Stewardship.docx

03 / KAVRAMSAL MODEL

Yapay zekâ hızlanırken toplum nasıl karar verecek?

Bir metin birkaç saniyede üretilebilir. Onun doğru olup olmadığını anlamak, etkilerini tartışmak ve adil bir karar vermek daha uzun sürebilir. Araştırma bu hız farkını sorguluyor.

1. Hızlı cevap üretmek ile doğru karar vermek farklı işlerdir.

2. Kaynak metindeki “faz geçişi”, toplumsal değişimi anlatan bir modeldir; bütün kurumların kaçınılmaz olarak çökeceğini kanıtlamaz.

3. İnsan beynini tek bir bit/s sayısıyla, bir AI sistemini de tek bir başarı puanıyla açıklamak önemli ayrıntıları kaybettirir. [6] [7]

Günlük örnek: Bir okul, ödevlere AI ile birkaç saniyede cevap üretilebildiğini görüyor. Çözüm yalnızca daha hızlı not vermek mi, yoksa öğrencinin neyi öğrendiğini değerlendirme biçimini değiştirmek mi?

Bilginin sınırı: Kavramsal model, doğrulanmış çöküş tahmini değildir. “Tam otomasyon ya da yok oluş” zorunlu iki seçenek olarak sunulmaz.

Bir karar çok hızlı verildiğinde, yanlış olduğunu söylemek için kimin ne kadar zamanı var?

Başlangıç belgesi: AI_s Societal Phase Transition.docx

ARAŞTIRMA NOTLARI / SADE ANLATIM

04 / DİSİPLİNLER ARASI SENTEZ

Her şeyi bilmek mümkün değil. Neyi seçeceğiz?

Okunacaklar ve cevaplanacaklar arttıkça her şeye yetişmeye çalışmak yorucu olabilir. Bu araştırma, daha çok bilgi toplamak kadar neyi seçtiğimizin ve nasıl doğruladığımızın da önemli olduğunu soruyor.

1. Ekran kullanımındaki bir ölçüm, dünya veri hacmi ve bir AI sınavı farklı şeyleri ölçer. Bunları yan yana koymak tek bir neden-sonuç ilişkisi kurmaz.

2. AI başarıları göreve, ölçüte ve verilen zamana göre değişir. Bir testteki başarı, her işte insanın yerini alabilmek demek değildir. [8]

3. Birlikte durup düşünmek değerli bir öneri olabilir. Kalıcı değişim için iş yükü, bildirimler ve karar süreçleri gibi koşulları da konuşmak gerekir.

Günlük örnek: Yüz sekme açmak yerine tek bir soruyla başlamak: “Bugün hangi kararı vermek için hangi bilgiye ihtiyacım var?” Bu, her şeyi bilme zorunluluğunu sorgulayan bir okuma denemesidir.

Bilginin sınırı: Bu sentez, uygarlığın kaçınılmaz çöküşünü veya AI’ın bütün becerilerinin sabit aralıklarla ikiye katlandığını kanıtlamaz.

Bilgiyi daha hızlı tüketmek mi istiyorum, yoksa bir şeyi gerçekten anlamak mı?

Başlangıç belgesi: The Convergence Crisis Knowledge Saturation, AI Acceleration, and Human Cognitive Limits.md

05 / FELSEFİ VE TARİHSEL İNCELEME

Bir söz, el değiştirdikçe neye dönüşür?

Bir sözü duyan, yazan, çeviren veya özetleyen kişi bazı şeyleri seçer. Seçimin nasıl yapıldığını görmek, neye güveneceğimizi anlamamıza yardımcı olur.

1. Bir aktarım hata, bağlam kaybı veya çıkar etkisi taşıyabilir. Bu, her aktarımın mutlaka yalan olduğu anlamına gelmez.

2. Özgün kayıt, tarih, çeviri tercihleri ve yapılan düzeltmeler görünür olduğunda okur karşılaştırma yapabilir.

3. AI tarafından hazırlanan bir özet de aracıdır. Akıcı yazılması, içindeki iddiaların doğrulandığını göstermez.

Günlük örnek: “Bugün gelemem” sözünü “Artık gelmek istemiyor” diye aktardığımızda yalnızca kısaltmayız; söze bir niyet ekleriz. Bu farkı fark etmek, günlük hayatın da gazeteciliğin de parçasıdır.

Bilginin sınırı: Dinî ve tarihsel tartışmalar bu sürümde tam olarak doğrulanmış değildir. “Her aracı bozar” ifadesi kanıtlanmış evrensel yasa olarak kullanılmaz.

Bu sözü kim söyledi; ben hangi kayıttan, hangi kişinin seçimiyle duyuyorum?

Başlangıç belgesi: The Corruption of Truth Across Every Intermediary Layer_ A Civilizational Pattern.pdf

ARAŞTIRMA NOTLARI / SADE ANLATIM

06 / ÇEVRE ARAŞTIRMASI

Doğa eksildiğinde, hayatımızdan ne eksilir?

Doğadaki canlılar birbirleriyle ilişki içinde yaşar. Bir türün tamamen yok olması ile o türün bir bölgedeki sayısının azalması aynı şey değil; ikisi de araştırılmayı gerektirir.

1. IPBES'in 2019 değerlendirmesi yaklaşık bir milyon hayvan ve bitki türünün yok olma tehdidi altında olduğunu bildirdi. "Tehdit altında" demek "zaten yok oldu" demek değildir. [10]

2. 2024 Living Planet Index, izlenen omurgalı popülasyonlarının 1970-2020 dönemindeki ortalama göreli düşüşünü %73 olarak verdi. Dünyadaki bütün hayvanların %73'ünün öldüğü anlamına gelmez. [11]

3. "Gece yarısına saniyeler" kaynak metnin aciliyet benzetmesidir. İnsanlığın yok oluş tarihini gösteren bir geri sayım değildir.

Günlük örnek: Bir göldeki balık popülasyonunun küçülmesi yerel bir değişimdir. O balık türünün dünyadaki son bireyinin kaybolması ise türün yok oluşudur. Ölçtüğümüzü doğru adlandırmak, riski küçültmeden anlamamızı sağlar.

Bilginin sınırı: Risk, gerçekleşmiş kayıp ve nüfus göstergesi birbirine karıştırılmamalıdır. Geleceğe ilişkin senaryo, kesin kader değildir.

Yakınımdaki doğanın değiştiğini söylerken bunu hangi kayıtla, kimin deneyimiyle gösterebilirim?

Başlangıç belgesi: Extinction Crisis_ Seconds to Midnight.docx

07 / KAVRAMSAL HARİTA

Daha çok şey yapabiliyoruz. Daha iyi mi yaşıyoruz?

Araştırma notu; öğrenmeden sanata, iletişimden sağlığa kadar insanın geliştirdiği imkânları bir araya getiriyor. Sonra daha zor bir soru bırakıyor: Bir şeyi yapabiliyor olmak, onu iyi kullandığımız anlamına gelir mi?

1. İmkânın artması ile o imkâna herkesin erişebilmesi farklı meselelerdir.

2. Bir teknoloji aynı anda bazı işleri kolaylaştırıp yeni sorunlar da doğurabilir.

3. Bu belge bir deney sonucu değil, konuları ilişkilendiren bir düşünce haritasıdır. Gelecekteki sonuçları garanti etmez.

Günlük örnek: Dünyanın öbür ucuyla anında konuşabiliyoruz. Buna rağmen aynı evde birbirimizi dinlemek için zaman ayırıyor muyuz? Bağlantı sayısı ile ilişkinin niteliği aynı soru değildir.

Bilginin sınırı: Kavramsal bir liste, insanlığın her alanda sürekli ilerlediğini kanıtlamaz. Bu metin araştırma gündemi ve düşünce yazısı olarak okunmalıdır.

İlerlemeyi hızla mı, sahip olduklarımızla mı, birbirimize ayırabildiğimiz hayatla mı ölçüyoruz?

Başlangıç belgesi: evolution-results.md

Kaynaklar ve okuma notu

Numaralar metindeki kaynak işaretleriyle eşleşir. Başlıklara tıklayarak kaynağı açabilirsin. Kaynakların çoğu İngilizcedir. Seçilen iddialar karşılaştırıldı; başlangıç belgelerindeki her iddia bağımsız olarak doğrulanmış değildir. Kontrol: 8 Kasım 2026.

[1] Gloria Mark ile söyleşi · UC Irvine (2023)

Araştırmacının ekran değiştirme ölçümleri ve bulguların kapsamı.

[2] Vaswani ve diğerleri · Attention Is All You Need (2017)

Transformer mimarisini tanıtan özgün makale.

[3] Dünya Sağlık Örgütü · Brain health

Beyin sağlığının fiziksel, sosyal ve çevresel belirleyicileri.

[4] NHS · Memory loss

Bellek güçlüklerinin farklı nedenleri ve değerlendirme.

[5] NIMH · DEHB (Ağustos 2026 incelemesi)

DEHB'nin nörogelişimsel niteliği ve günlük yaşam üzerindeki etkileri.

[6] Zheng ve Meister · The Unbearable Slowness of Being (2024/2025)

Belirli davranışlardan hesaplanan bilgi aktarım hızı üzerine çalışma.

[7] The brain works at more than 10 bits per second · Nature Neuroscience (2025)

10 bit/s yorumunun kapsamına yönelik bilimsel eleştiri.

[8] Stanford HAI · AI Index 2025, Technical Performance

2024-2025 dönemindeki ölçütler; güncel model sıralaması olarak sunulmaz.

[9] Vosoughi, Roy ve Aral · The spread of true and false news online (2018)

2006-2017 Twitter verilerini inceleyen özgün çalışma; PDF.

[10] IPBES · Global Assessment (2019)

Yok olma riski, doğrudan etkenler ve ekosistemler üzerine küresel değerlendirme.

[11] Zoological Society of London · Living Planet Index 2024

1970-2020 izlenen omurgalı popülasyonları; tüm hayvanların sayımı değildir.

Daha derin okumak için

Omniplex Press - Derin Araştırma

Sitede her konu için ayrıntılı açıklamalar, bilginin sınırları ve kavram sözlüğü bulunur. Sağlık içerikleri tanı veya kişisel tedavi önerisi değildir. Klinik uzman incelemesi yapılmamıştır.

Sharing is caring.